

refleksivne moderne (Götz 1997, S. 395). U teorijskom okviru Štes ističe anomiju, otuđenje, dezorijentaciju, autoritarizam, dogmatski nacionalizam, etnocentrizam i šovinizam obilja, a Gec izričito tvrdi da je težnja za stabilnim kognitivnim sistemom orijentacije presudna kod desnih ekstremista, a ne "tvrde" ekonomske kategorije (Götz 1997, S. 406). Materijalna ugroženost nije presudna, slojna osnova desnog ekstremizma je difuzna, ključna je težnja za situacijom bez dilema kao odbrana od refleksivne moderne, a desni ekstremizam se može objasniti kao psihološko odbacivanje moderne (Götz, 1997, S. 407). Novi desni ekstremizam je reakcija na marginalizaciju, individualizaciju i izolaciju podstaknutu protivrečnim tokom modernizacije i s druge strane na emancipatorske težnje i pokrete radnika, žena i mirovnjaka. Dakle, uperen je protiv poslematerijalističkih, demokratsko-emancipatorskih, i nadnacionalnih multikulturnih procesa modernizacije, a njegove pristalice nisu gubitnici ili žrtve već protivnici tog razvoja (Stöss 1995, S. 127). Desni ekstremizam je nekonzistentni, višedimenzionalni obrazac desničarskih stavova različite prirode formiran u zavisnosti od istorije, političke kulture i okruženja. Uperen je pre svega protiv liberalizma i socijalističke tradicije, a u središtu mu je narodnjački etnocentrični nacionalizam kom su podređene sve druge vrednosti. Vodeće načelo desnog ekstremizma je hijerarhijski struktuirana narodnjačka zajednica čiji je izraz moćna autoritarna država sa ekspanzivnim i revizionističkim spoljnopoličkim ciljevima (Stöss 1995, S. 105-106). Kod Geca i Štesa u središtu istraživanja savremenog desnog ekstremizma nije politička organizacija niti difuzna društvena osnova nego ekstremistički stavovi kao izraz novog oblika otuđenosti. Ovim psihokulturnim antiekonomske tezama može se uputiti više prigovora. Najopštije govoreći kada se u kulturalističkim pristupima isključivo izdvaja ili prenaplaćava dezorijentisanost ili gubitak oslonih vrednosti, kao ključni činilac nove fašizacije, onda se po pravilu krivica svaljuje na levicu u SR Nemačkoj, na antiautoritarni pokret iz 1968. ili bivši režim DDR-a, a u istočnoevropskim režimima na autoritarni socijalizam jer je nakon iščezavanja ideološko-idejnog monopola iza sebe ostavio eksplozivni vrednosni vakuum. Ovim pristupom potcenjuju se protivrečnosti novih prelaznih stanja kao izvori društvenoekonomske ugroženosti i ekstremnog desnog protesta, čime se skida odgovornost sa nove politike mančesterskog kapitalizma tzv. društava u tranziciji. Univerzalnije važenje pomenutih kulturalističkih pristupa osporavaju empirijska istraživanja koja su došla do drugačijih zaključaka. Ledererova i Kinderfater izričito vezuju rast omladinske autoritarnosti u Nemačkoj 1980-ih godina za pogoršano privredno stanje, nezaposlenost i otpor strancima (Lederer, Kindervater 1995, S. 188), slični su zaključci i Berga (Berg) u istraživanju desnog ekstremizma u Istočnoj Nemačkoj posle ujedinjenja (Berg 1994, S. 122), a Herman i Šmid su našli da je delovanje autoritarizma na etnocentrizam skoro devet puta snažnije od uticaja anomalije na etnocentrizam kod odbacivanja stranaca u istočnoj i zapadnoj Nemačkoj (Hermann, Schmidt 1995, S. 316317). Kod poređenja rezultata različitih istraživanja nameće se više pitanja: da li je reč o nužno protivrečnim i različitim nalazima istraživanja različitog obuhvata i različitih teorijskih pretpostavki ili kulturalističkom pravdanju i idejnom neutralizovanju novog istočnonemačkog kapitalizma prebacivanjem odgovornosti za fašizam sa ubrzane privatizacije na psihokulturne činioce? Doduše, provera pomenutih teza bi bila zanimljiva i u našim prostorima detaljnijim ispitivanjem materijalnog položaja vođe, kadra, partijskog članstva i birača ultradesnih partija. Da li je, naime, reč o ugroženima i žrtvama tranzicije ili o čvrstorukašima koji se iz pretežno pragmatičnih razloga protive levici i kosmopolitizaciji? Utisak je da na izborima u bivšim jugoslovenskim republikama, a sadašnjim državama, ekstremna desnica stiče glasove žrtava i profitera modernizacije i tranzicije, osujećenih i privilegovanih, pa se stvara paradoksalna koalicija ugroženih i